

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Pedagogisk måltid i förskolan

Anneli Granat och Frida Gustafsson

Lärarprogrammet med inriktning för yngre
åldrar LAU390

Handledare: Kerstin Bergström

Examinator: Marianne Pipping Ekström

Rapportnummer: HT11-2940-02

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Abstract

Examensarbete inom lärarutbildningen

Titel: Pedagogisk måltid i förskolan

Författare: Anneli Granat och Frida Gustafsson

Termin och år: HT 11

Kursansvarig institution: Sociologiska institutionen LAU390

Handledare: Kerstin Bergström

Examinator: Marianne Pipping Ekström

Rapportnummer: HT11-2940-02

Nyckelord: Kunskap, kost, hälsa, måltidsituation

Sammanfattning

Studien gick ut på att analysera måltidssituationerna på två olika förskolor med olika förutsättningar. Vi ville veta ifall pedagogerna arbetade med så kallade pedagogiska måltider, som går ut på att pedagogerna äter tillsammans med barnen för att föregå med gott exempel och för att lättare kunna lära barnen om hur en bra måltid går till. Syftet med studien var då att se hur olika pedagoger arbetar med de pedagogiska måltiderna. Observation och intervju var våra tillvägagångssätt och därifrån hämtade vi vårt underlag till studien.

De två förskolor vi besökt för att observera och intervjua ligger båda i Göteborgs kommun. De är olika på så sätt att det fanns en kock som lagade all mat på den ena förskolan medan den andra förskolan fick maten från storkök. Pedagogerna på de två förskolorna hade även inom arbetslagen lite olika sätt att arbeta med de pedagogiska måltiderna. Vissa pedagoger verkade mer engagerade än andra. Vi har under arbetets gång kommit fram till att kunskaper om kost och hälsa är viktigt att man har som pedagog eftersom det då blir lättare att vara en god förebild för barnen i måltidssituationerna. På de förskolor vi observerat verkade det vara naturligt för pedagogerna att prata med barnen om maten under måltiden. I de fall då pedagogerna samtalande med barnen handlade samtalet oftast om den mat som serverades.

Förord

Vi vill tacka alla medverkande på de förskolor vi studerat. På grund av etiska skäl är vi förhindrade att nämna de medverkandes namn men utan dem hade det inte varit möjligt att genomföra studien. Ett extra stort tack skänker vi till vår handledare Kerstin Bergström, som har varit till stor hjälp under studiens gång.

Vi är två studenter som genomfört denna studie vilket har inneburit många fördelar. Därmed har vi alltid haft någon att dela våra tankar och funderingar kring studien med. Vi har varit ett mentalt stöd för varandra vilket behövs särskilt under skrivandet av ett arbete av denna karaktär. Eftersom vi gjort i stort sett allt som rör studien tillsammans har vi fått ett bredare perspektiv på ämnet bara genom att kunna diskutera det som hänt direkt. Det har varit lärorikt att arbeta tillsammans då vi som personer kompletterar varandra och har alltid kunnat hjälpa varandra med exempelvis korrekturläsning under arbetets gång.

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	1
2. Syfte och problemformulering	3
2.1 Frågeställning:.....	3
3. Bakgrund	4
3.1 Pedagogisk måltid	4
3.2 Måltider i förskolan.....	5
3.3 Lärande.....	6
3.4 Sociokulturellt perspektiv	7
3.5 Pedagogernas arbetsätt.....	8
3.6 Anknytning till läroplanen	8
4. Metod och material.....	10
4.1 Observationer och informella samtal.....	<u>10</u>
4.1.1 Observationsmall.....	<u>11</u>
4.1.2 Intervjumall.....	<u>11</u>
4.2 Urval.....	<u>11</u>
4.3 Bortfall.....	<u>12</u>
4.4 Förberedelser och genomförande.....	<u>12</u>
4.5 Materialbearbetning och analys.....	<u>13</u>
4.6 Studiens tillförlitlighet.....	<u>13</u>
4.7 Etiska överväganden.....	<u>13</u>
5. Resultat.....	14
5.1 Allmänna förutsättningar.....	14
5.2 Måltidsmiljön	15
5.3 Förskola ett.....	15
5.3.1 Intervju	15
5.3.2. Observationsdag 1	16
5.3.3. Observationsdag 2.....	17
5.4 Förskola två.....	18
5.4.1. Intervju	18
5.4.2. Observationsdag 1	18
5.4.3. Observationsdag 2.....	19
6. Diskussion	21

6.1 Metoddiskussion.....	21
6.2 Resultatdiskussion.....	22
7. Slutsats	29
8. Vidare forskning.....	30
Referenslista	32
Bilagor.....	35

1. Inledning

Vi är två studenter som har olika bakgrund vad gäller val av inriktning i lärarutbildningen. En av oss har läst Skapande verksamhet som inriktning medan den andra har läst Barn och ungas uppväxtvillkor. En del av utbildningen som vi däremot har gemensamt med varandra och alla andra studenter är att vi har haft verksamhetsförlagd utbildning. Med VFU, Verksamhetsförlagd utbildning menar vi den delen av utbildningen vi spenderat på en förskola. Under våra perioder på de verksamhetsförlagda utbildningsplatserna har vi varit med om många måltidssituationer vilket har inspirerat oss till att skriva vårt examensarbete om hur pedagoger på olika förskolor arbetar med pedagogiska måltider. Vi valde detta ämne eftersom det utgör en viktig del av barnens vardag och det går alltid att diskutera och utveckla. Genom denna studie vill vi inspirera läsarna till att forska vidare om och arbeta aktivt med ämnet för en god utveckling.

I denna studie använder vi begreppet pedagog, med det menar vi både förskollärare och barnskötare.

Förskolans mål är att servera näringsriktig mat i tillräcklig mängd, detta för att kunna tillgodose barnens och personalens behov av näring. Livsmedelsverket (2007) skriver att matsedeln bör näringsberäknas för att man ska kunna vara säker på att barnen får tillräckligt med näring och att matsedeln uppfyller de rekommendationer som krävs.

Samhället har ett stort ansvar för folkhälsan, för att främja den är det viktigt att barn i tidig ålder lär sig att leva hälsosamt. Pedagogerna på förskolorna har ett ansvar för att grundlägga goda matvanor hos barnen. Därför är det viktigt att pedagogerna har goda kunskaper inom kost och hälsa (Livsmedelsverket 2007).

”Maten har stor betydelse för vår hälsa och prestationsförmåga, både på kort och på lång sikt. Ohälsosamma matvanor och ett stillasittande liv bidrar till att vi blir sjuka och dör för tidigt, i Sverige liksom i övriga världen” (Livsmedelverket 2011). Det är viktigt att goda matvanor hos barn grundläggs redan från början för att de inte bara ska leva hälsosamt nu utan även i framtiden. Genom att god hälsa främjas i så många barns liv som möjligt kan de barnen i framtiden påverka de människor som inte har goda matvanor till att också skaffa sig en hälsosam livsstil. *”Förskolan skall lägga grunden till att barnen på sikt kan tillägna sig de kunskaper som utgör den gemensamma referensram som alla i samhället behöver”* (Lpfö98 skolverket 2010:5). Ju fler människor som tidigt i livet skaffar sig ett hälsosamt liv, desto mer hälsosamt blir vårt samhälle över huvud taget. *”Förskolan skall sträva efter att varje barn utvecklar sin motorik, koordinationsförmåga och kroppsuppfattning samt förståelse för vikten av att värna om sin hälsa och sitt välbefinnande”* (Lpfö 98 Skolverket. 2010:9). Med tanke på att prestationsförmågan påverkas positivt av en god hälsa är det viktigt genom hela livet att man uppehåller en hälsosam livsstil. Det har man nytta av såväl i förskolan som i arbetslivet.

En debatt vi hittade på internet handlar om en grupp föräldrar som har startat en grupp på Facebook som heter ”Vi som vill ha kvar pedagogiska luncher i Nora”. Där debatteras huruvida det är rätt att pedagogerna ska behöva finansiera de pedagogiska måltiderna själva.

Föräldrarna anser att pedagogerna agerar rätt som inte äter med barnen eftersom det inte vore rätt att pedagogerna ska behöva betala för mat som barnen hostar och nyser i. Enligt föräldrarna borde pedagogerna få de pedagogiska måltiderna betalda så att de kan äta tillsammans med barnen och därmed lättare kunna motivera barnen att äta den mat som serveras. Genom denna grupp uppmanar föräldrarna politikerna som vill spara in luncherna att tänka om och föra in luncherna för barnens skull (Nora tidning 21 augusti 2010). Denna debatt är bara en i mängden av alla debatter som finns inom området. Även stadsdelsnämnden Lärjedalen i (Göteborgstad 2006) har bestämt att de pedagogiska måltiderna ska vara kostnadsfria eftersom de är bra för både personalen och verksamheten. Därmed blev förvaltningens förslag om att tillämpa avgifter för pedagogisk måltid enligt personalpolitiska delegationens rekommendationer avslaget. Livsmedelsverket (2007) utvecklade i uppdrag från regeringen rekommendationer angående riktlinjer om näringsinnehållet och vilket tidpunkt på dagen maten bör serveras. Varje kommun har rätt att bestämma vilken standard av kvalité som bör hållas eftersom de pedagogiska måltiderna betraktas som en pedagogisk aktivitet som inte är lagstadgad.

Vi börjar vårt arbete med att förklara syftet och presentera våra frågeställningar. Därefter följer ett kapitel om hur vi använder tidigare forskning som stöd till vår studie. Där redovisar vi vilka teorier och vilken litteratur vi använt oss av. I det kapitlet berättar vi även om hur läroplanen för förskolan spelar roll för vår studie. Sedan följer ett kapitel om vilka metoder vi använt oss av, i detta fall observationer och intervjuer. I det kapitlet tar vi även upp urval och bortfall, förberedelser och genomförande, materialbearbetning och analys, studiens tillförlitlighet och våra etiska överväganden. Nästa kapitel innehåller resultaten från observationerna och intervjuerna från både förskola ett och två. Kapitlet efter det handlar om vår diskussion kring resultatet och vår valda metod. Det sista kapitlet innehåller vår slutsats och hur vi tror man kan utveckla arbetet med pedagogiska måltider vidare.

2. Syfte och problemformulering

Syftet är att ta reda på hur pedagogerna på två förskolor ser på måltidssituationer och jämföra dessa förhållningssätt. Vi vill se hur olika pedagoger arbetar med pedagogiska måltider.

2.1 Frågeställning:

- Engagerar sig pedagogerna i barnens intressen vid matbordet?
- Använder sig pedagogerna av någon bestämd strategi för att servera mat?

3. Bakgrund

I detta kapitel beskriver vi sex olika utgångspunkter för vår studie. Vi börjar med att beskriva vad en pedagogisk måltid är och hur man kan arbeta med den. Efter det följer ett avsnitt som beskriver olika förutsättningar som förskolorna har idag för att kunna arbeta med den pedagogiska måltiden. Sedan följer ett avsnitt om lärande och hur det kan påverka de pedagogiska måltiderna. Följande avsnitt handlar om det sociokulturella perspektivet på lärande och hur lärandet vid måltiderna kan främjas på ett sociokulturellt sätt. Avsnittet efter det handlar om pedagogers arbetssätt och hur det kan fungera. Det sista avsnittet handlar om hur de pedagogiska måltiderna styrks i läroplanen för förskolan.

3.1 Pedagogisk måltid

Vi anser att pedagogiska måltider är viktigt för barnens lärande. Vid måltiderna kan man även ta upp viktiga ämnen att prata med barnen om. Om pedagogerna inte skulle använda sig av pedagogiska måltider och i stället för att sitta med barnen och äta, gå i mellan borden och hjälpa barnen tror vi att barnen inte skulle lära sig lika mycket och att måltiden skulle bli mer otrygg.

Med begreppet pedagogisk måltid menar vi att pedagogerna sitter tillsammans med barnen och äter när maten serveras och använder den stunden för att främja lärandet hos barnen. Under en pedagogisk måltid ska pedagogerna finnas till hands för barnen och lära dem om kost, hälsa och bordsskick. En pedagogisk måltid är även ett bra tillfälle för barnen att kunna prata med pedagogen och de andra barnen om saker de kanske inte vågar ta upp under ett samlingstillfälle. En positiv stämning i en lugn miljö kring matbordet är mycket viktig för barnens lärande om kost och hälsa (Livsmedelsverket 2007). Enligt livsmedelsverket innebär bra mat i förskolan all mat som är god, näringsrik och kan ätas i en lugn och trevlig miljö. Om dessa faktorer stämmer finns det goda förutsättningar för att förskolan ska kunna lägga en god grund för barnens kostvanor och en hälsosam livsstil. Barnen lär sig vissa regler så som bordsskick, vett och etikett och en viss måltidsordning i måltidssituationerna. Om man på förskolan använder sig av pedagogiska måltider, där pedagogerna sitter och äter vid bordet med barnen, kan det leda till en bättre verksamhet på så sätt att pedagogerna lär känna barnen lite djupare och därigenom kan forma en verksamhet som fungerar för alla barn. ”De pedagogiska luncherna är viktiga för att barnen ska få en positiv upplevelse av måltiden och en naturlig inställning till mat” (Livsmedelsverket 2010).

Att hålla så kallade pedagogiska måltider, genom att till exempel förhålla sig positivt inställd till den mat som serveras och samtala med barnen om maten, är viktigt för att få barnen att reflektera över sin egen hälsa och väcka deras intresse för mat. *”Inte alla tycker att matstunden behöver prioriteras. Min personliga uppfattning är att det är viktigt att äta tillsammans. Det är ju då man hinner prata med varandra, man har inte så många andra tillfällen till vardags”* Holmberg nämner i Coull och Ask (2008:118).

I en studie av Johansson och Pramling Samuelsson (2001) där de undersökt omsorgens betydelse för måltiden framkommer det att pedagogerna på de olika förskolorna har samma synsätt på hur en pedagogisk måltid bör gå till, men pedagogiken uttrycker sig på olika sätt. På den ena förskolan låg fokus på att barnen skulle äta. De vuxna förde gärna samtal med varandra och de lät inte barnen ta initiativ i någon större grad. Bordsskick och att barnen skulle följa de vuxnas instruktioner var även det ett fokusområde. På den andra förskolan i studien verkade fokus inte enbart ligga på att barnen skulle äta utan även på att de skulle kunna kommunicera och föra ett samtal vid matbordet. En pedagog satt vid varje bord vilket gjorde att pedagogen kunde fokusera mer på att interagera med barnen. Pedagogerna lät barnen ta egna initiativ och beslut.

Syftet är att måltiden ska vara ett tillfälle till samvaro mellan vuxna och barn. De pedagogiska luncherna är viktiga för att barnen ska få en positiv upplevelse av måltiden och en naturlig inställning till mat. Barnen behöver vuxna som förebilder och stöd. Att sitta vid samma bord och äta samma mat ger tillfälle till samtal. Barnen får träna gruppkänsla och betydelse av samarbete (Livsmedelsverket 2010).

3.2 Måltider i förskolan

Här nedanför följer en lista på vad en lunch på en förskola bör innehålla.

- Potatis/ris/pasta
- Grönsaker/rotfrukter
- Kött/fisk/ägg/vegetariskt alternativ
- Bröd med matfett

(Folkhälsoguiden 2006:9)

De dagar då vi besökte förskolorna serverades någonting av varje punkt på den här listan. De barn eller pedagoger som behövde vegetarisk mat hade tillgång till det och även om det fanns tillgång till all sorts mat på denna lista kunde barnen välja bort en del om det var något de absolut inte ville äta. Pedagogerna uppmuntrade men tvingade inte barnen att äta.

Genom att till exempel pedagogerna bestämmer barnens sittplatser vid matbordet kan man minska risken för gruppträck i fråga om negativ inställning till mat. Barn verkar påverkas i hög grad av andra barns tankar om mat, därför är det viktigt att man i förskolan försöker sätta samman en gruppkonstellation vid matbordet så att den positiva inställningen till olika sorters mat främjas. I båda de förskolor vi besökt hade pedagogerna bestämt barnens permanenta sittplatser.

Det har visat sig att de flesta 4-åringar äter tre mål mat om dagen enligt en undersökning gjord 2003 av Livsmedelsverket (2007). Även intaget av de flesta vitaminer och mineraler är bra. Däremot visar undersökningen att barn intar för stora mängder socker, salt och mättat fett

vilket beror på att de äter för mycket godis, snacks, glass, bakverk, läsk och saft. De får också i sig för lite fisk, frukt och grönsaker. Enligt livsmedelsverket är rekommendationerna till lunch och middag tillagade och råa grönsaker. I Livsmedelverkets artikel (2007) nämns FN:s barnkonvention att ” barn har rätt att få näringsrika livsmedel i tillräcklig omfattning och rent dricksvatten, och undervisning i näringslära” (artikel 24, 2c och e).

Iversén och Haamer von Hofsten (1999) nämner att det är viktigt att man ser det som en utmaning, inte en omöjlighet, att laga fantasifull och näringsrik mat till förskolebarnen och ändå hålla sig inom budgeten. Maten ska vara lätt att tugga och smälta även för de minsta barnen på förskolan. För att kunna intressera barnen för grönsaker kan man till exempel servera dem i form av snacks som till exempel stavar, man kan även gömma grönsakerna i maten om det handlar om grönsaker som det kan vara mycket svårt att få barnen intresserade av. Små barn behöver upp till två års ålder inte grönsaker och frukt i samma mängd som vuxna. Tarmsystemet hos små barn är inte lika välutvecklat som hos vuxna, därför kan de ännu inte bearbeta så fiberrika livsmedel i lika stor grad som vuxna. Därför bör tallriksmodellen se annorlunda ut för barn än för vuxna. De minsta barnen har dessutom ett större behov av energi än vuxna. Därför bör man inte ge barn lättprodukter, det är bättre att tillsätta extra fett. De barn som vuxit upp med vuxna med en positiv inställning till frukt och grönsaker är de barn som själva får en positiv inställning till, och äter mycket frukt och grönsaker enligt Dennison, Rockwell och Baker (1998).

”Mat som tillagas i stora centralkök blir näringsmässigt sämre av flera skäl. Man måste t.ex. använda mer halvfabrikat och hålla maten varm under lång tid, vilket gör att näringsvärdet sjunker” Andersson (1991:90) Författaren skriver även att det är fel att maten kommer färdig till förskolan eftersom barnen inte vet vem som har lagat maten. Andersson (1991) nämner att det är viktigt att barnen har relation till kökspersonalen och även till köket.

3.3 Lärande

Barn som får tillräcklig och bra mat i förskolan är gladare, klarar av att arbeta kreativt och lär sig lättare. Därför är inte maten i förskolan endast till för att ge barnen näring (Livsmedelsverket 2007). Om man håller måltiderna lustfyllda och låter barnen använda sig av alla sinnen har man lättare att kunna väcka barnens intresse för mat. Barns känslomässiga relationer till mat är det som i störst grad påverkar deras inställning (Myndigheten för skolutveckling 2007). Även Livsmedelsverket (2007) stöder detta påstående. De anser att matens utseende, doft, smak och hur maten presenteras har stor betydelse för hur lustfyllda måltiderna blir. Matens näringsriktighet har ingen betydelse om den inte väcker barnens lust att äta. *”Måltiden ger många möjligheter till inläring. Den innebär träning i kontakt, samvaro, hänsynstagande, koncentration, uppmärksamhet. Den ger inläring i finmotorik, koordination av rörelser, samordning av syn och motorik och hörsel och motorik”* (Andersson 1991:88).

Informella lärandesituationer har visat sig ha minst lika stor betydelse för lärandet som formella lärandesituationer. Informellt lärande kan man beskriva som lärande som sker genom dagliga erfarenheter och i samspel med personer i omgivningen. Man behöver inget

förutbestämt lärandeobjekt inför situationer för informellt lärande. Det formella lärandet är däremot tillfällena då ett visst lärandeobjekt behandlas under en bestämd period. Som grund för handling kan kunskaper och värderingar skapas i såväl formella som informella lärandesituationer. Därför menar vi att den pedagogiska måltiden kan vara en plattform för det informella och livslånga lärandet. Att sitta vid ett bord och äta tillsammans är en vardagssituation där barnen kan prata om vad som passar dem. Det informella och livslånga lärandet blir därför viktigt i forskning om och i arbete för hälsofrämjande pedagogik (Svedberg, Svensson & Kindeberg 2001).

Variationsteorin innebär att det är lättare att lära sig om och förstå ett ämne om man berör det utifrån olika perspektiv. Alla människor har sitt eget individuella sätt att tänka och lära. Genom att använda temaarbete kan lärandet nå fler personer. Varierar man undervisningen så att barnen kan lära sig förstå och urskilja olika utgångspunkter för ett fenomen kan man som pedagog nå långt vad gäller att hjälpa barnen befästa och skaffa ny kunskap (Claesson 2007). Temaarbete är något man kan använda sig av i de pedagogiska måltiderna och då blir variationsteorin betydande för barnens lärande om kost och hälsa. Med temaarbete menar vi pedagogisk verksamhet som pågår under en bestämd tid, det kan vara både under en kortare period som till exempel en dag men det kan även hålla på i flera år. Temaarbetet har naturligtvis ett visst förutbestämt tema men man kan använda olika situationer, ämnen och verktyg för att komma åt temat och därmed kan lärande uppstå för fler personer. Barnens inflytande är en viktig del av temaarbete och eftersom alla måste äta för att överleva har alla människor en uppfattning om mat. Det gör att det blir lätt för pedagoger att utforma ett temaarbete om kost och hälsa där barnens idéer och tankar får ta stor plats.

3.4 Sociokulturellt perspektiv

Pedagogiska måltider är ett stort forum för ett sociokulturellt perspektiv på lärande. Barn lär sig i stor grad av intryck från varandra. Ett exempel kan vara om ett barn har lärt sig dela sin mat med kniv och gaffel själv, om detta barn visar upp sin nyfunna kunskap kan det mycket väl hända att fler barn vill lära sig dela sin mat. Speciellt om man har en åldersblandad barngrupp är det vanligt att det sociokulturella perspektivet på lärande får ta extra stor plats då de yngre barnen lär sig av de äldre. ”*Människan integreras i det sammanhang eller den kontext hon växer upp i*” (Claesson 2007:31). Barn som växer upp med positiva upplevelser från måltidssituationerna i förskolan borde därmed ha lättare än andra för att fortsätta sprida en god stämning som främjar lärandet vid kommande måltidssituationer i barnets liv. Enligt Claesson (2007) är det genom att delta i ett visst sammanhang, att vara i en viss kontext, som man utvecklas och lär sig. Därför är det viktigt att de pedagogiska måltiderna utvecklas så att de blir till sammanhang som främjar lärandet.

Relationen mellan de människor som deltar i måltiden är också mycket betydande för huruvida måltiden blir en stund som främjar pedagogiken eller inte. Andersson (1991) nämner att ”Maten får symbolisera hur det står till i relation mellan oss människor” (1991:9). Genom att ta tillvara på måltiden som ett tillfälle för lärande kan man även stärka relationerna mellan barnen och pedagogerna. I vår kultur och även i många andra kulturer är måltiden ett av de

viktigaste sociala tillfällena i människors vardag. Kulturen är också den en mycket viktig anledning till att pedagogerna på förskolan bör arbeta aktivt med de pedagogiska måltiderna.

Genom att arbeta med temaarbete underlättar man för att kunna använda vardagslärandet för att barnen ska kunna lära sig om kost och hälsa på ett socialt sätt. Som pedagog kan man aldrig säkert veta hur ett temaarbete kommer sluta eftersom en stor del av att arbeta med tema går ut på att ta tillvara på barnens intressen. Att använda temaarbete för lärande om demokrati är också ett sätt att främja lärandet ur ett sociokulturellt perspektiv.

3.5 Pedagogernas arbetssätt

Alla pedagoger är olika och har därmed olika sätt att arbeta med de pedagogiska måltiderna. I arbetslaget är det bra om alla pedagoger har ett gemensamt synsätt på hur de pedagogiska måltiderna bör hanteras. Det kan vara förvirrande för barnen och hämma deras lärande om pedagogerna inom arbetslaget har skilda synsätt på de pedagogiska måltiderna och olika regler för vad som ska gälla vid matbordet. Barn lär sig snabbt att olika vuxna har olika regler för hur de vill att barnen ska bete sig men man bör som pedagog inte utnyttja barnens uppfattningsförmåga utan istället utforma en gemensam plan inom arbetslaget för hur de pedagogiska måltiderna ska gå till. Genom att inom arbetslaget arbeta ut en plan gemensamt, så att alla pedagoger är överens, för de pedagogiska måltiderna kan det gynna barnens lärande på så sätt att de får kontinuitet och trygghet och därmed kan koncentrera sig på själva måltiden. Det blir lättare för barnen att utvecklas om de inte behöver koncentrera sig på att komma ihåg vilka regler som gäller för olika pedagoger.

Ett gemensamt mål är enligt Maltén (1998) ett villkor som är grundläggande i fråga om gruppbildning. Det är viktigt att man på arbetsplatserna har en diskussion om att ha gemensamma mål för att revidera den lokala arbetsplanen. Om man på arbetsplatsen kan enas om de mål som ska vara övergripande och gemensamma för alla på förskolan kan det vara en hjälp för att kunna sätta gränser för hur arbetslaget ska agera. Aspekter som kan påverka detta är till exempel förskolans roll i utvecklingen av samhället, en syn på kunskap och barn och ett arbetssätt som är gemensamt för hela arbetslaget. För att kunna sätta lämpliga gränser för hur arbetslaget ska agera behöver man gemensamma normer och värderingar. För att arbetslaget ska få möjligheter att diskutera och besluta om de kortsiktiga och långsiktiga mål som ska gälla på förskolan är det bra om man inom arbetslaget och på arbetsplatsen i stort kan träffas regelbundet. Vid dessa tillfällen är det bra om man även diskuterar och utvärderar hur arbetet med tidigare satta mål har gått. Dessa tillfällen är även bra för att man på arbetsplatsen ska kunna skapa en god miljö inom arbetslaget så att inte onödiga missförstånd uppstår.

Enligt Gren (2007) är det viktigt att de vuxna i barnens närhet anstränger sig för att vara bra förebilder. När de vuxna visar tydlighet i att förmedla nämnda värden blir det lättare för barnen att ta dessa värden till sig och använda sig av dem i sitt liv.

3.6 Anknytning till läroplanen

Enligt läroplanen för förskolan (Lpfö98 skolverket 2010) ska förskolan arbeta för ett livslångt lärande. Det är en av anledningarna till att vi har stöd för vår studie i läroplanen. Ett livslångt

lärande kan till exempel innebära lärande om kost och hälsa genom pedagogiska måltidssituationer. Förskolan ska enligt läroplanen verka för att barnen skaffar sig förståelse för vikten av att ha en hälsosam livsstil. Detta kan man delvis arbeta för med hjälp av pedagogiska måltider och ta tillvara på barnens tankar om kost och hälsa i samband med måltiderna. En god miljö för utveckling, lek och lärande ska alla som arbetar i förskolan kunna erbjuda enligt läroplanen. Detta gäller även måltiderna som är ett mycket viktigt forum för lärande som rör exempelvis vardagslivet. Man brukar säga att man inte ska leka med mat, givetvis menar vi inte att barnen ska få leka med maten på alla möjliga sätt, men leken kan vara en viktig genväg till att skapa en trevlig miljö kring matbordet. Alla människor behöver att andra människor respekterar ens uppfattningar och åsikter, speciellt barn eftersom de förlitar sig på att vuxna ska utbilda dem till goda människor. I läroplanen för förskolan (Lpfö98 skolverket 2010) står det att alla som arbetar inom förskolan ska respektera varje barns uppfattningar och åsikter. Vid matbordet kan detta till exempel innebära att man låter bli att tvinga barn att äta mat de inte vill ha. Man kan uppmuntra barn att prova olika maträtter men tvingar man ett barn att äta mat det inte vill ha strider man mot läroplanen för förskolan (Lpfö 98 skolverket 2010) på så sätt att man inte har respekterat barnets åsikt.

3.7 Sammanfattning av bakgrund

”Förskolan skall lägga grunden för ett livslångt lärande.” (Lpfö98 skolverket 2010). De pedagogiska måltiderna är ett perfekt tillfälle som pedagogerna kan använda för att främja barnens livslånga lärande. Kost och hälsa är bara en liten del av allt barnen kan lära sig om under de pedagogiska måltiderna. Med ett utpräglat gemensamt arbetssätt kan pedagogerna nå långt vad gäller barnens livslånga lärande under de pedagogiska måltiderna.

4. Metod och material

Vi valde att göra vår studie med hjälp av observationer och informella samtal. I det här kapitlet beskriver vi varför vi valt just dessa metoder och hur vi gjorde vårt upplägg. Med observationer menar vi att vi uppmärksamt iakttagit en måltidssituation (Esaiasson, Gilljam, Oscarsson & Wängnerud 2009).

4.1 Observationer och informella samtal

Observationer är en bra metod om man vill undersöka en företeelse utan att få en viss persons subjektiva åsikt om saken. Däremot kan även en observation bli subjektiv om observatören inte tänker på att förhålla sig objektiv till situationen (Esaiasson m.fl. 2009).

Enligt Björndal (2005) innebär observationer av första ordningen att man observerar den pedagogiska situationen och har detta som ursprunglig uppgift. En observatör som observerar enligt den första ordningen är inte en del i verksamheten som till exempel en förskolelärare kan vara. En observation av andra ordningen innebär att observatören är delaktig i situationen och kan behöva splittra sin koncentration.

”Observationer av första ordningen, vilka föreligger då studenten, eleven eller en utomstående observerar den pedagogiska situationen och har detta som primär uppgift. Det bidrar till att säkerställa en högre kvalitet i observationerna genom att observatören inte behöver splittra sin uppmärksamhet mellan flera olika uppgifter ”(Björndal 2005:26).

Informella samtal är bra för att man på så sätt kan få en mer djupgående förståelse för situationen än vad man hade kunnat få vid en observation. Det vill säga om man jämför med en observation av första ordningen. Nackdelar med informella samtal kan vara att informationen styrs av intervjuans svar och att den intervjuade kan bli påverkad av intervjuaren genom den så kallade intervjuareffekten. Med intervjuareffekten menar vi att den som blir intervjuad har en bestämd uppfattning om svaret på de frågor vi ställer, det som är sant för den intervjuade kanske inte är sant enligt någon annan. För att göra vår studie giltig i större grad valde vi att både observera och genomföra ett informellt samtal på varje förskola. Hade vi valt att använda oss enbart av observation hade vi eventuellt gått miste om information som kunde vara relevant för vår studie. Hade vi däremot bortsett från möjligheten att observera en måltidssituation och endast genomfört intervjuerna hade vår studie varit helt beroende av att de intervjuade personerna skulle svara helt och hållet sanningsenligt på våra frågor. Hade vi enbart valt att intervjua pedagogerna utan att observera måltiderna hade vi kunnat gå miste om mycket information eftersom vissa aspekter kan vara självklara för pedagogerna i så hög grad att de inte skulle tänka på att nämna dem i en intervju om vi inte skulle fråga om dessa aspekter. Det kan vara företeelser som vi inte i förväg hade kunnat förutse och då inte heller kunnat fråga om i en intervju.

Genom att använda oss av både observation och informella samtal som metoder istället för att välja en av metoderna har vi fått ut både ett brett och djupgående material att utföra vår studie utefter (Esaiasson m.fl. 2009).

4.1.1 Observationsmall

Vi har valt ut sju olika utgångspunkter för hur vi skulle genomföra observationsdelen av vår undersökning. Det vi ville se under observationstillfällena var ifall pedagogerna använde sig av strukturer och regler vid matbordet och i så fall vad det var för strukturer och regler. Använde pedagogerna tallriksmodellen för att lära barn om näringsintag? Vi ville även ta reda på vad de olika deltagarna i måltiden hade för roller. Vem lägger upp maten på tallrikarna och vem skickar maten runt bordet? Stämningen kring matbordet var även det en faktor vi ville ta reda på mer om hur det fungerade. Får samtal förekomma eller ska maten få tysta munnen? Är det viktigt med matro eller går måltiderna vilt till? Den sista frågan vi ville studera var huruvida genusperspektivet fick ta plats kring matbordet på de valda förskolorna.

Observationsmallens (se bilaga 4) sju utgångspunkter har skapats med hjälp av forskning om pedagogiska måltider. Med hjälp av den litteratur som presenteras i den övriga texten, har vi kommit fram till lämpliga utgångspunkter att observera utifrån. Observationsmallens (se bilaga 4) frågor rör främst den pedagogiska stämningen kring matbordet

4.1.2 Intervjumall

Intervjufrågorna (se bilaga 3) vi använde hör ihop med observationsmallen (se bilaga 4), vi ville att frågorna till intervjun och punkterna till observationsmallen (se bilaga 4) skulle komplettera varandra. Våra främsta anledningar till detta var att vi inte skulle kunna glömma någon viktig detalj och för att kunna få ut så mycket information som möjligt för vår studie.

Den första frågan till intervjun som handlade om den intervjuade pedagogens bakgrund valde vi att ställa för att få intervjupersonen att känna sig bekväm med att bli intervjuad. Genom att lätta upp stämningen inför intervjun tror vi att man kan få ut mer relevant information. Resterande frågor är valda för att vi skulle få en så bra beskrivning som möjligt av hur en måltidssituation kan se ut på olika förskolor (Stukát 2005).

4.2 Urval

Från början hade vi tänkt studera både förskolor med egen kock, förskolor som fick sin mat från centralkök och familjedaghem där dagmammans lagar all mat. När vi planerade studien valde vi bort att studera dagmammor då vi ansåg att det skulle vara mer relevant för oss att studera endast förskolor. Genom att välja bort att studera familjedaghemmen tror vi att vår studie fick en högre kvalitet än vad den hade fått om vi studerat även familjedaghemmen på så sätt att vi nu fick mer utrymme att forska om de pedagogiska måltiderna endast i förskolan.

Vi valde två förskolor i två olika stadsdelar. På en av förskolan finns det en kock, som lagar all mat till barnen och på den andra förskolan kommer maten från centralkök. Detta utgjorde grunden för valet av dessa två förskolor. Ett annat val vi gjorde var att endast intervjua en pedagog per förskola. Det tror vi kan ha gjort att pedagogerna fick mer tid att svara på frågorna i vår undersökning då de annars hade funnits risk att pedagogerna hade velat stressa sig igenom intervjun för att kunna återvända till barngruppen snabbare. Vi valde inte vilken pedagog som skulle intervjuas utan vi intervjuade den pedagog som hade minst

arbetsuppgifter för tillfället. Även det för att minska risken för att den intervjuade pedagogen skulle vilja stressa med intervjun. Vi kunde inte anta att pedagogerna skulle ha olika sätt att arbeta med den pedagogiska måltiden, därför fick vi helt enkelt hoppas att den intervjuade pedagogen gav oss svar på undersökningen som var representativa för hela arbetslaget.

4.3 Bortfall

Från början var vår lista på lämpliga förskolor lång, men vi ansåg att endast två förskolor behövdes till den här studien. Delvis på grund av tidsbrist men även för att vi ansåg att det var tillräckligt med två förskolor. Det två första förskolorna på listan tackade ja till att bli observerade och intervjuade, vilket ledde till att resten av förskolorna på listan föll bort.

Den sista frågan på observationsmallen om ”Genusperspektiv” (se bilaga 4) tog vi bort på grund av tidsbrist och eftersom den inte hade tillräcklig relevans för vårt syfte för studien.

4.4 Förberedelser och genomförande

Innan vi valde ämnet gjorde vi en tidsplan (se bilaga 2) för arbetet, där sammanställde vi våra tankar kring arbetet.

Vi kontaktade rektorerna i båda de områden där förskolorna vi observerade och intervjuade ligger via e-post (se bilaga 1). Vi ringde även till de berörda pedagogerna, för att få bekräftat att vi kunde komma och göra vår undersökning hos dem. När vi ringde till pedagogerna blev vi mycket positivt bemötta och vi bestämde då datum och tid via telefon.

Pedagogen som vi hade börjat med att intervjua berättade för barnen innan lunchen började att vi skulle sitta vid sidan av med ett block och penna och skriva. Hon nämnde ingenting för barnen om vårt syfte. Enligt Björndal (2005) ska man inte berätta arbetes syfte för de som ska vara delaktiga i själva observationen. Gör man det kan situationen påverkas av att observationspersonerna vet syftet. I vår första situation var det enbart en pedagog som visste vårt syfte. På de båda förskolorna fick den pedagog vi intervjuade vid intervjutillfället reda på vårt syfte med studien. Övriga pedagoger visste inte vårt syfte med studien.

Innan vi gick ut och observerade gjorde vi en observationsmall (se bilaga 4). Den använde vi för att lättare komma ihåg de punkter som skulle observeras. Björndal (2005) menar att när man gör observationer kan man skriva ner sin observation i stödord, förkortningar och symboler. Vi följde detta exempel och därmed tror vi att vi hann med att anteckna en större del av måltidssituationerna än vad vi haft om vi antecknat händelserna exakt.

Intervjuerna genomförde vi tillsammans, då en av oss ställde frågorna (se bilaga 3) till den berörda pedagogen medan den andra antecknade vad som sades. Vi använde oss inte av bandspelare då vi tror att det hade tagit för lång tid att bearbeta det materialet. Dessutom ansåg vi oss inte behöva någon bandspelare eftersom vi genomförde intervjuerna tillsammans. Nackdelen med att inte använda bandspelare kan vara att vi trots att vi båda var med under intervjuerna kan ha missat information från den intervjuade pedagogen.

4.5 Materialbearbetning och analys

Direkt efter varje observations- och intervjutillfälle satte vi oss tillsammans för att skriva ner och analysera våra anteckningar för att minska risken att glömma bort viktiga delar. Under observationstillfällena vi antecknade allt som hänt men vi har valt att bara skriva om det som har relevans för vår studie. Vi analyserade våra anteckningar i förhållande till vår observationsmall och våra frågeställningar. Intervjuerna bearbetade vi på samma sätt. Exempel från observationerna som vi inte valde att skriva om kan vara observationer som enbart handlat om barnen. Vi valde att bortse från dessa observationer eftersom vi dels inte hade föräldrarnas godkännande för att vi skulle kunna få observera barnen, dels för att det inte hade någon direkt relevans för vår studie.

4.6 Studiens tillförlitlighet

Innan studien påbörjades hade vi läst på om pedagogiska måltider, för att stärka validiteten. På så sätt blev det lättare för oss att göra vår observation tillförlitlig. Vi valde att observera tillsammans för att inte missa eventuella händelser som kunde vara relevanta för vår studie. Efter varje tillfälle för observation och intervju skrev vi rent våra anteckningar på datorn och diskuterade det vi sett. På så sätt minskade vi risken för att glömma viktiga händelser. Även det kan ha stärkt validiteten i vår studie. På förskola ett var det endast en pedagog som visste vårt syfte med observationen och intervjun, på förskola två var det endast en pedagog som visste vårt syfte från början. Eftersom det inte var henne vi intervjuade fick ytterligare en pedagog reda på syftet vid intervjutillfället, som inföll efter observationstillfället. Detta tror vi kan ha stärkt vår validitet och har minskat risken för att personen vi observerade kunde ha ändrat sitt beteende på grund av vår observation.

Det var svårt för oss att förhålla oss neutrala i genomförandet av vår studie då vi har en egen uppfattning om hur de pedagogiska måltiderna bör gå till. I och med att vi hade i åtanke att förhålla oss neutrala och öppna för nya synsätt tror vi att vår studie blivit mer trovärdig.

4.7 Etiska överväganden

Innan vi påbörjade vår observation ringde vi de berörda förskolorna, då gav vi dem information om vad vi ville göra på deras förskola och frågade ifall det skulle gå bra att intervjua en av pedagogerna och observera en måltidssituation. Vi fick deras samtycke och därefter bestämde vi en tidpunkt för vår studie. Eftersom det inte var barnen, utan pedagogerna och måltidssituationen som helhet, som skulle observeras valde vi att inte skicka en förfrågan om godkännande till barnens föräldrar. Innan observationerna ägde rum skickade vi även ut ett informationsbrev (se bilaga 1) till förskolorna där vi frågade om de ansåg att vi behövde föräldrarnas godkännande till observationen. Ingen av förskolorna ansåg att det var nödvändigt. I denna studie är alla pedagoger och barn avidentifierade vilket betyder att ingen läsare genom arbetet kan få reda på någon pedagogs eller något barns identitet eller vilken förskola studien ägt rum på. Allt material som samlats in på förskolorna kommer endast att användas i studiesyfte, detta har vi informerat de berörda pedagogerna om.

5. Resultat

I detta kapitel presenterar vi resultatet vi fick ut av undersökningarna som vi gjorde på två olika förskolor.

5.1 Allmänna förutsättningar

Förskola ett hade egen kock som lagade mat till två avdelningar. Förskola två fick sin mat från storkök, men i källaren fanns ett stort kök där matpersonalen kunde göra i ordning maten till de tre avdelningarna.

Måltiderna var på bestämda tider. Förskola ett åt tjugo över elva medan förskola två åt vid halv tolv.

På båda förskolorna hade barnen bestämda platser, vilket gjorde det lättare för barnen att veta var de skulle sitta och det skapade också trygghet för dem.

Förskola ett hade samling innan lunch, där pedagogerna gick igenom om hygien inför måltiden och där de även presenterade att vi skulle komma dit. På förskola två hade man utevistelse innan lunch och när barnen kom in så fanns en rutin att de skulle tvätta händerna och gå på toalett och i mån av tid skulle det sätta sig i soffan och läsa en bok.

Förskola ett hade en egen kock som även var närvarande vid varje måltid. Barnen och pedagogerna kunde då fråga kocken om det var något speciellt de undrade. Det var delvis med tanke på detta som vi ville studera en förskola med egen kock och en förskola som fick sin mat från centralkök. Pedagogerna på förskola två var nöjda med maten de fick från centralköket, men i intervjun antydde pedagogen att hon tyckte att en egen kock på huset hade varit bättre.

På båda förskolorna diskuterade pedagogerna och barnen om vad som var en lagom portion. Det förekom både att barnen ville ha mer mat än nödvändigt och att barnen knappt ville ha någon mat alls. Det var uppenbart att pedagogerna och barnen hade olika uppfattningar om vad som är en lagom portion ibland. Det kan vara så att det är svårt för barnen att bedöma vad som är en lagom portion men samtidigt måste man som pedagog alltid ta hänsyn till barnens åsikter. Vad som är en lagom portion för ett barn kanske inte är en lagom portion för en vuxen. Pedagogerna och barnen kom fram till kompromisslösningar varje gång ämnet diskuterades. Detta upptäckte vi i samband med observationstillfället.

Det pratades även på de två förskolor vi studerade som på många andra förskolor om debatten vi nämner i inledningen. Debatten handlar om huruvida pedagogerna bör betala de pedagogiska måltiderna själva eller inte. Då detta inte var vårt huvudsakliga syfte med arbetet, utan mer en fråga vi ställde för att få en uppfattning om pedagogernas arbetsförhållanden. Vi fick inte mer svar på frågan än att pedagogerna ville äta tillsammans med barnen oavsett om det skulle kosta dem pengar eller inte men att de helst ville ha sina måltider betalda.

På båda de förskolorna upplevde pedagogerna att maten var näringsrik nog för att både barnen och pedagogerna skulle orka genomföra pedagogisk verksamhet under hela dagarna. Pedagogerna nämnde även att det från dag till dag var olika bra mat och att barnen åt olika mycket vilket är bidragande faktorer till hur bra man som pedagog anser att maten är överlag.

5.2 Måltidsmiljön

Förskola ett hade tre bord i samma rum. Borden var i vuxenhöjd, stolarna var anpassad för barn, men så pass höga att barnen nådde upp till bordet. I förskola ett satt barnen i en matsal som enbart var anpassad för måltider. I förskola två hade de matplatserna i samma lokaler som barnen annars leker i. Medan förskola två hade bord och stolar som var anpassat i barnens höjd, men det fanns större stolar till pedagogerna. Pedagogernas stolar hade korta ben, så de satt bra vid bordet ändå. I förskola två var det två matbord i ett rum medan i ett annat rum fanns det ett matbord. Gemensamt för båda förskolorna var att det fanns fönster i alla rum. Fönster är en viktig trivsselfaktor och genom att se lite av det som händer utanför kan många intressanta samtal uppstå kring matbordet. Båda förskolorna hade en hemtrevlig miljö.

5.3 Förskola ett

5.3.1 Intervju

Pedagogen har barnskötarutbildning, och hon berättade för oss att hon har jobbat på förskola i 35 år varav två år på denna förskola.

Hon hade ett stort intresse för Mat och hälsa vilket hon försökte applicera på barngruppen. När hon började jobba på den här förskolan satte de i gång ett projekt som handlade om att göra i ordning ett av de större rummen till gymnastik och rörelserum. Detta projekt har hon jobbat vidare med och vill även utveckla ännu mer. Hon har även gått en kurs i qi gong för barn. Hon försöker använda sig av den här träningen med de äldre barnen i mån av tid.

Innan lunch har de en samling då de ofta pratar om hygien, i samband med det får barnen passa på att gå på toaletten och tvätta händerna så att det inte behöver störa måltiden. När det är hög risk för smitta av olika sjukdomar händer det att de behöver hjälpa barn med att använda handsprit och de förklarar för barnen varför man ska använda handsprit.

Hon lägger vikt vid att barnen ska smaka på maten innan de avfärdar den. Hon tvingar inte barnen att äta något men hon uppmuntrar dem på olika sätt till exempel genom att säga ” Tänk var modig du var nu, som vågade smaka”. Hon vill att barnen ska ha ett öppet förhållningssätt till att prova olika sorters mat.

Barnens delaktighet i serveringen av måltiden ansåg hon var viktig i den mån det är genomförbart. Vissa saker, som till exempel vattenkaraffer är anpassade för att förenkla för barnen att servera sig självständigt i måltidssituationer. Måltiden börjar med att de sjunger en matvisa. Sedan serveras grönsakerna, det får barnen ta själva och skicka runt till kamraterna medurs för att hon vill koppla måltidssituationen till lärande om klockan. Därefter kommer

kocken ut med maten på en vagn. Pedagogerna ställer ut byttor med mer grönsaker och potatis, ris och pasta på borden, detta får barnen servera sig själva. Kött eller fisk får stå kvar på vagnarna då det är bättre att pedagogerna får servera barnen detta. Tidigare hade barnen fått servera sig helt och hållet själva men hon berättar att barnen hade en förmåga att ta åt sig för mycket mat och därför blev det mycket mat som gick till spillo. Mat som ställs fram på borden, som till exempel smör, slängs efter måltiden.

Vid måltiderna har de metoder för hur det ska bli lugn och ro. Då får man inte sjunga vid matbordet och man pratar med de som sitter vid samma bord. Detta kan ha bidragit till den lugna stämningen. Efter matvisan fick barnen ta för sig grönsaker som skickades medurs. Barnen har bestämda platser vilket också bidrar till att barnen ska känna sig trygga och då blir stämningen automatiskt lugn.

5.3.2. Observationsdag 1

Förskolan som är ett föräldrakooperativ ligger i ett höghusområde i södra utkanten i Göteborg. Vi kom till förskolan innan lunch och blev mycket bra bemötta. När barnen och pedagogerna hade satt sig vid bordet började de sjunga en matvisa. Barnen får utöver denna visa inte sjunga vid bordet eller prata med kamrater eller personal som sitter vid andra bord. Efter en stund så kom kocken in med matvagnen. Tack vare att det finns en kock i huset som lagar, lägger upp maten i serveringsskålar och kör ut matvagnen till barnen tas ingen tid från barngruppen, eftersom pedagogerna inte behöver göra dessa uppgifter. Barnen fick ta potatis, ris och pasta själva medan pedagogen lade upp köttet för dem. Pedagogerna var väldigt noga med barnens bordskick. Att man säger ”ja tack” eller ”nej tack” och även ”kan jag be och få” var en självklarhet. Pedagogerna lade upp maten så att inget blandades på tallriken, vill barnen ha maten blandad får de blanda själva. Barnen samtalar med sina kompisar och ber dem skicka det de vill ha.

Bord 1

Vid det här bordet satt en pedagog, en prao- elev och fyra barn. Pedagogerna samtalar med barnen om smaken, hon frågar hur det känns i munnen? Barnen svarar att det känns gott, mumsigt, korvigt och ”Jag gillar korv”. Pedagogen samtalar väldigt mycket med praoelev, så barnen får sitta och samtala själva. Barnen försöker att få pedagogens uppmärksamhet och lyckas till slut, då börjar hon samtala med barnen. Det är en väldigt lugn miljö, när barnen sitter och äter, om man jämför med andra förskolor man varit på, då är det en väldig stressig miljö.

Bord 2

Vid detta bord satt en pedagog och två barn. Pedagogen pratade med barnen om matematik i samband med uppdelningen av grönsaker och även att man skickar grönsaker åt samma håll som klockan går. Just denna pedagog var mycket tydlig med hur hon använde pedagogik i barngruppen, i samband med att hon vid ett par tillfällen skulle hämta mer korv till barnen stannade hon till vid oss och förklarade sin tanke bakom vissa saker som sagts. Hon pratade en del med barnen om var maten kommer ifrån och hur kocken bär sig åt för att förvandla

råvaror till måltider. Stämningen är mycket positiv, barnen är glada och äter mycket av allt. En kille kommer på att han bara kan äta korven i grytan inte resten av ingredienserna. Efter ett tag kommer kocken och sätter sig vid bordet och äter med barnen vilket de verkar tycka vara helt i sin ordning.

Bord 3

Vid det här bordet satt rektorn, ett barns farmor och tre barn. Rektorn och farmodern pratade påfallande mycket med varandra istället för med barnen vilket kan ge både positiva och negativa konsekvenser. Detta medförde att barnen satt tysta vid matbordet, vilket inte är tanken med pedagogiska måltider. Rektorn gick igenom hygien och smittspridning en extra gång med barnen vid detta bord då en flicka vid ett tillfälle tog för sig grönsaker med hjälp av händerna. Hon pratar med barnen på ett sätt så att de förstår utan att prata på ett löjligt och barnsligt sätt. Hon behandlar dem helt enkelt som kompetenta individer.

Även vid detta bord är stämningen överlag positiv. Enbart vid ett tillfälle var det en pojke som blev lite sur för att han inte fick ta en fjärde portion mat. Rektorn lyckades dock få honom på gott humör väldigt fort igen.

Saker som bord, stolar, vattenkannor och även avdukningsplats var anpassad för att det skulle vara lätt för barnen att agera självständigt. Borden och stolarna var i vuxenhöjd men stolarna var i barnstorlek men det var inga svårigheter för barnen att ta sig upp på stolarna.

5.3.3. Observationsdag 2

Vi kom till förskolan vid elva, då barnen satte sig och skulle äta lunch. Det var fler barn i dag på förskolan och det märktes även på ljudnivån, som blev högre vid matborden. I samband med att ljudnivån steg blev barnen mer oroliga och uttryckte önskan om att få gå ifrån matbordet.

Bord 1

Vid detta bord satt en pedagog, kocken och sex barn. Barnen frågade kocken vad det gröna i soppan var. Kocken svarar att det är dill. Pedagogen frågar kocken om det är vitlök i Crème fraichen. Kocken svarar att det är det. Då säger pedagogen till barnen att de kan börja med att ta lite och sedan ta mer om de gillar det. En kille som inte vill äta uttryckte att han inte tyckte om maten. Han ville bara vara hos mamma. Men efter lite tjat från pedagogen så började killen att äta.

Bord 2

Här satt en pedagog och sex barn. Pedagogen hade en konversation med barnen om turtagning när det skickade runt grönsakerna. Ett barn verkade inte vilja äta, pedagogen använde sig av en uppmuntrande metod för att få barnet att äta, vi upplevde inte att hon tjatade på barnet. Till slut kunde barnet äta ordentligt. Denna pedagog hade pedagogiska samtal med barnen under hela måltiden.

Bord 3

Vid detta bord satt två föräldrar och en praktikant med tre barn och vid deras bord infann sig ingen matro. Både föräldrarna och praktikanten hade svårt att få barnen lugna, efter lite stöd från pedagogerna vid bord två gick det bättre och barnen lugnade ner sig.

5.4 Förskola två

5.4.1. Intervju

Pedagogen vi intervjuade hade barnskötarutbildning och hade jobbat inom barnomsorgen 13 år. Hon lade stor vikt vid barnens självständighet vid matbordet. De låter barnen ta mat själva och skicka runt maten till kamraterna eftersom det kan stärka barnens självförtroende när de lyckas. Hon påpekar också att det ibland inte är möjligt att låta barnen vara självständiga och det är då pedagogerna får hjälpa till. Den största anledningen till att det ibland inte fungerar att barnen ska vara självständiga vid matbordet är att det är för många barn i förhållande till antalet pedagoger. Angående att stimulera barnen till att prova nya maträtter anser den här pedagogerna att det är mycket viktigt att uppmuntra barnen att smaka. Måltiden innebär lärande för barnen om hälsa men även annat då vissa barn mer gärna pratar vid matbordet än vid samling. Däremot vill hon inte tvinga något barn att smaka på maten. Barnen får heller inte lov att säga att mat är äcklig då det kan förstöra aptiten för övriga barn, speciellt om de inte smakat på maten. Enligt den här pedagogerna är barnen huvudpersonerna kring matbordet. Hon ser gärna att barnen för dialog med varandra istället för med henne. Däremot pratar hon gärna med barnen om vad det är för mat och var den kommer ifrån. Det är viktigt att barnen får kunskap om vad bra mat är och hur de ska kunna hantera sin hälsa. Hon vill bli bättre på att inte föra dialog med kollegorna över huvudet på barnen under måltiden.

5.4.2. Observationsdag 1

Den här förskolan ligger i nordöstra Göteborg i ett landsbygdsområde. Det är en kommunal förskola med tre avdelningar med barn mellan ett och fem år. Vi kom dit klockan 11 och blev mycket bra bemötta av pedagogerna. Vi blev inte presenterade för barnen innan måltiden. Stolar och bord var i barnens höjd. Den här dagen var endast åtta av nitton barn närvarande vilket enligt pedagogerna bidrog till både en lugn måltid men också en viss förvirring i och med att barnen inte satt på sina bestämda platser. Maten kommer från ett närliggande storkök. Pedagogerna ställde fram maten på borden. Måltiden startade med att alla sjöng en matvisa. Efter det fick barnen ta för sig av maten och skicka runt den till kamraterna. Vid behov hjälpte pedagogerna till med det.

Bord 1

Vid detta bord satt fyra barn och två pedagoger. En av pedagogerna hade av misstag råkat ställa fram ketchup trots att det var sås till maten. Den andra pedagogerna undrade om de inte ska ställa tillbaka ketchupen men den pedagog som ställt fram den tyckte att den kunde stå kvar då barnen redan fått syn på den och kanske förväntade sig att få ketchup till maten. En av pedagogerna pratade med ett av barnen om matematik medan hon hjälpte barnet att dela maten. Hon berättade om delar och helhet, till exempel om man delar korven i fyra delar så

har man fyra fjärdedelar. Ett av barnen påpekade att han inte vill ha korv, en av pedagogerna uppmuntrade honom att äta korv utan att lyckas. Hon tvingade honom inte att äta korven utan lät honom vara nöjd med potatis och sås. Pedagogerna pratade med barnen om vikten av att äta ordentligt så att man orkar leka.

Bord 2

Vid det här bordet satt en pedagog med fyra barn. Även denna pedagog hade av misstag ställt fram ketchup men hon tog bort den då hon upptäckte att det fanns sås till maten. Barnen tog för sig av korven och potatisen men pedagogen hjälpte dem med såsen. Hon frågade barnen var på tallriken de vill att såsen ska ligga. Hon hjälpte även de mindre barnen att dela maten, de större barnen fick hjälp att dela när de ber om hjälp. Det barn som tog korv först tog nästan alla korvar, pedagogen hjälpte då barnet att lägga tillbaka några på uppläggningsfatet. Pedagogen pratade mycket med barnen, speciellt om maten men också om ämnen som barnen själva tog upp. Barnen fick duka av när de var klara för att gå och tvätta sig.

5.4.3. Observationsdag 2

Den här dagen var 16 barn närvarande. Därför användes alla tre matborden varav ett stod i ett annat litet rum. En av oss observerade det bordet medan den andra observerade de andra två borden. Även om barnen satt vid sina bestämda platser den här dagen uppstod en viss förvirring då de nyligen fått nya bestämda platser. Den av oss som observerade bordet i det lilla rummet blev presenterad för barnen av pedagogen. Även på denna förskola användes små kannor till mjölk och vatten för att barnen lättare skulle kunna hälla upp själva. Pedagogerna satt på andra platser den här dagen än vår första observationsdag. De hade även en annan matvisa den här dagen.

Bord 1

Här satt en pedagog och sju barn. Pedagogen hjälpte de minsta barnen att lägga upp mat, de större barnen fick ta själva men fick hjälp vid behov. Stämningen var lugn och pedagogen småpratade med barnen om till exempel bordsskick. Hon förklarade att man måste hålla för munnen med armvecket när man hostar. Pedagogen informerade den pedagog som satt vid bord två om att ett av de mindre barnen vid hennes bord höll på att somna. Pedagogen från bord två hjälpte då till även vid bord ett medan pedagogen gick och lade det barn som nästan somnat. När pedagogen kom tillbaka till bord ett började barnen prata om högtider och vilken av dem som ligger närmast i tiden. Barnen fick en efter en duka av och gå för att tvätta sig.

Bord 2

Vid det här bordet satt en pedagog och fyra barn. Även vid detta bord fick de större barnen lägga upp mat själv medan de mindre fick hjälp av pedagogen. Stämningen var lugn och pedagogen pratade med barnen samtidigt som hon hjälpte de minsta med maten. Pedagogen fick gå från bordet för att hjälpa ett barn att hämta mjölk ur kylskåpet då barnet inte själv nådde. De större barnen fick hälla upp mjölk och vatten själva. Pedagogen informerade ett barn om att den mjölk som fanns i barnets glas måste räcka till hela måltiden.

Bord 3

Vid detta bord satt en pedagog och fem barn. Måltiden började med att de sjöng en matvisa. Barnen fick ta för sig av maten själva, de minsta barnen fick hjälp av både pedagogen och de större barnen. Stämningen var lugn och pedagogen pratade med barnen om att man behöver olika sorters mat för att orka leka.

Sammanfattningsvis vill vi säga att vi har fått reda på olika faktorer som påverkar hur pedagoger i förskolan kan arbeta med de pedagogiska måltiderna. Det kan vara till exempel pedagogernas utbildning, resurser och lärandeteorier. Vi fick svar på våra frågeställningar genom våra metoder observation och intervju. På den första frågeställningen fick vi svaren att vissa pedagoger engagerar sig i barnens intresse medan andra pedagoger ägnar mer tid åt att prata med de andra pedagogerna i stället för med barnen. Andra frågeställningen fick vi svaren att det skiljde sig mellan de två förskolorna. Men även skilde det sig pedagogernas arbetsätt. Vi nämner en situation i kapitlet resultatdiskussion om hur ketchup serverades vid ett matbord, men inte vid det andra matbordet.

Barns tallriksmodell skiljer sig från den vanliga tallriksmodellen på så sätt att barnens tallriksmodell ska innehålla mer kött och mindre grönsaker.

6. Diskussion

I följande kapitel diskuterar vi vår metod för genomförandet av studien. Vi diskuterar varför vi valde metoderna observation och intervju men också hur vi gick tillväga när vi kontaktade de valda förskolorna, lärandet i måltidssituationer och olika metoder man kan använda för att genomföra en pedagogisk måltid. I detta avsnitt diskuterar vi även hur bra dessa valda metoder var för att svara på vårt syfte. I avsnittet Resultatdiskussion diskuterar vi olika aspekter vi observerat på förskolorna men även debatten om huruvida pedagoger bör finansiera de pedagogiska måltiderna själva eller inte. I detta avsnitt diskuterar vi även aspekter som i sig kan påverka den pedagogiska måltiden men som kanske inte pedagogerna själva kan påverka.

6.1 Metoddiskussion

Att använda observation och intervju som metoder för att undersöka vårt ämne anser vi ha varit mycket givande och passande för just denna studie. Det var givande på så sätt att vi har fått tillfälle att gå ut till förskolor i olika stadsdelar och se deras olika sätt att arbeta med ämnet. Det är alltid givande att få ta del av andras sätt att tänka för att själv kunna utvecklas. Vi anser att observationer och intervjuer var passande metoder för just denna studie då vi inte vågade lita på att vi skulle hinna få tillbaka svar på enkäter, i tillräcklig mängd, i tid. Metoden intervju anser vi vara en mycket bra metod för att svara på syftet som handlar om att vi ville ta reda på hur olika pedagoger arbetar med de pedagogiska måltiderna, observationsdelen av studien passade bra för att vi skulle kunna se och skaffa oss en uppfattning om hur trovärdiga intervjusvaren från pedagogerna var. Det kan ha stärkt studiens tillförlitlighet att vi själva har sett hur pedagogerna arbetar kring kost och hälsa genom exempelvis pedagogiska måltider. Detta på grund av att chansen är större att de medverkande svarar mer sanningsenligt i en intervju, där man personligen ställer och svarar på frågor, än vad de kanske hade gjort i en enkätundersökning.

För att vi skulle kunna genomföra våra observationer och intervjuer valde vi att skicka ut ett informationsbrev (se bilaga 1) via e- post till förskolorna där vi beskrev vad vi hade för ärende. Vi ringde även förskolorna för att få pedagogernas godkännande till att vi skulle komma och observera en måltidssituation och intervju en pedagog per förskola till vår studie. Att vi valde att använda oss av både e-post och telefonsamtal för att få klartecken berodde delvis på att vi inte hade tid att vänta på att förskolorna skulle hinna svara på vårt e-postmeddelande, delvis för att vi ville förtydliga vårt ärende för pedagogerna via telefon då de läst e- postmeddelandet. Vi frågade även de personer på förskolorna som vi ringde om vi behövde föräldrarnas godkännande till att vi skulle observera under lunchen men de ansåg att vi inte behövde det.

Vi genomförde våra observationer på ett strukturerat sätt genom en observationsmall (se bilaga 4). Hade vi genomfört en så kallad ostrukturerad observation tror vi att vi hade kunnat få för mycket irrelevant information att gå igenom. Dessutom hade vi då kunnat missa viktiga delar i observationen som hade haft betydelse för vår studie. Det hade också varit mycket tidskrävande. Observationsmallen (se bilaga 4) var också ett verktyg för att vi skulle kunna

observera ungefär samma saker. Det var bra att ha kommit överens om de viktiga punkterna innan observationstillfällena eftersom vi på så sätt inte behövde diskutera vad som skulle vara relevant för vår studie i efterhand. Vi tror att vi genom att ha observationsmallen (se bilaga 4) har undvikit eventuella missförstånd.

I observationsmallen (se bilaga 4) hade vi med en fråga om genus men vi valde att ta bort den för att den inte hade så stor relevans för vårt arbete och vi tror att det hade blivit för mycket olika punkter i observationsmallen (se bilaga 4).

Pedagogen på förskola ett hade pratat med barnen i förväg om att vi skulle komma till deras förskola och sitta och titta på när de åt och skriva i anteckningsblock. På förskola två hade däremot pedagogerna inte förberett barnen på att vi skulle komma över huvud taget. Under vår andra observationsdag observerade vi måltidssituationen i olika rum. En av pedagogerna tog då chansen att presentera den av oss som satt i hennes rum. Vi tror att det kan ha blivit förvirrande för barnen att de inte från början visste vilka vi var. De verkade dock inte lika förvirrade den andra dagen vi var där eftersom de flesta av dem redan träffat oss då. Vi ansåg att det hade blivit bättre om pedagogerna hade presenterat oss från början så att inte barnen hade behövt tänka på det.

På båda förskolorna var det viktigt att barnen tvättade händerna innan måltiden, för att minska risken för att sjukdomar skulle kunna spridas genom att bakterier hamnar i maten. Även enligt Smittskyddsinstitutet är det viktigt att barnen lär sig att ha en bra handhygien för att minska smittriskerna av olika sjukdomar i förskolan. Vad gäller hygien vid matbordet är det enligt oss viktigt att man själv är ett gott föredöme för barnen och att man utvecklar tydliga rutiner som till exempel kan vara att barnen måste tvätta händerna precis innan måltiden. Det är viktigt att man även lär barnen om smittspridning så de får en uppfattning om syftet med att tvätta händerna innan måltiden. Därigenom är det även viktigt med dessa rutiner kring hygien för själva risken för smittspridning. Har man väl utvecklade regler och rutiner kring hygien blir risken för smittspridning mindre och går man igenom reglerna och syftet ofta med barnen ökar chanserna för att de på eget bevåg ska fortsätta använda dessa rutiner. Vi tror även att det är bra om även pedagogerna tvättar händerna innan måltiden för att demonstrera den rutinen för barnen. Genom att pedagogerna själva tvättar händerna visar de för barnen att de är bra förebilder och att den regeln är viktig.

6.2 Resultatdiskussion

Nedan följer vår diskussion om vilka resultat vi har fått fram i vår studie. Vi anser att de viktigaste resultaten från studien var att vi fick reda på hur olika pedagoger arbetar med pedagogiska måltider.

På förskola två var det sås till maten den här dagen vilket ingen av pedagogerna upptäckte från början så de tog fram ketchup till båda borden. När de upptäckte att det fanns sås ställde pedagogen vid det ena bordet tillbaka ketchupen medan en av pedagogerna vid det andra bordet ville att ketchupen skulle stå kvar på hennes bord eftersom barnen redan fått syn på den. Barnen vid det första bordet verkade förvirrade över att barnen vid det andra bordet fick välja mellan ketchup och sås medan de bara hade sås. Vi hade valt att ha kvar ketchupen på

båda borden eftersom barnen redan har fått syn på den. Enligt Wahlstedt och Abrahamsson (1996) är det viktigt att arbetslaget har ett gemensamt arbetssätt, så att inte konflikter vid matbordet uppstår. Vi tror att man kan få en välfungerande barngrupp oavsett om pedagogerna har exakt samma synsätt på hur man bör arbeta med de pedagogiska måltiderna eller inte men vi tror också det blir mycket lättare att få en homogen och välfungerande barngrupp om man arbetar på samma sätt eller klarar av att komma fram till kompromisslösningar när problem eller meningsskiljaktigheter uppstår.

Syftet med vår studie är att ta reda på hur två förskolor ser på måltidssituationer och jämföra dessa förhållningssätt. Vi vill se hur olika pedagoger arbetar med pedagogiska måltider. Vi anser att pedagogerna på förskolorna hade olika förhållningsätt angående måltiderna, vissa pedagoger pratade i hög grad med andra pedagoger medan vissa pedagoger tog tillvara på stunden med barnen och gjorde den till en stund för lärande genom att samtala med barnen om exempelvis matematik, mat och hälsa. Det var alltså inte generellt för förskolorna huruvida pedagogerna tog tillvara på stunden med barnen eller inte, vi såg mer att det var individuellt för varje pedagog hur de arbetade med de pedagogiska måltiderna.

På förskola ett var matvagnen anpassad i barnens höjd och bestickspannen som de skulle lägga besticken i efter måltiden var även den anpassad för att barnen skulle nå att lägga i besticken. Matvagnen på förskola två var däremot så hög att barnen hade svårt att nå upp till det högsta planet där tallrikarna skulle stå. Detta påpekade även pedagogerna, de hade velat ha lägre vagnar eftersom det blev mer för dem att städa när barnen tappade tallrikar, bestick och glas för att de inte nådde. Tiden det tog för dem att städa hade de velat lägga på barngruppen. Vi ansåg att det hade vart mer meningsfullt för barnen att ha matvagnar som var anpassad för barnens höjd eller att ställa byttor på golvet där barnen kunde lägga sina saker i på förskola två.

På förskola två har pedagogerna inga bestämda platser utan deras placering beror på vilket skift de har. I och med det systemet får de chans att samtala med alla barn. På förskola ett har pedagogerna sina bestämda platser varje dag och då får de endast samtala med samma barn varje dag och de andra barnen får då aldrig chansen att prata med en viss pedagog vid måltidssituationen. Vi anser att det är bättre att pedagogerna byter plats lite då och då eftersom det i bland kan vara svårt för barn att ta kontakt. Det kan underlätta för barnen att få sagt vad de vill till en viss pedagog om de någon gång under veckan får chansen att tala med pedagogen under en måltidssituation. I fråga om bestämda platser vid matbordet tror vi att det är mycket bra om pedagogerna bestämmer barnens sittplatser och att dessa platser ska vara permanenta. Givetvis är det bra att ha möjlighet att ändra på dessa bestämda sittplatser om det skulle visa sig att ordningen pedagogerna bestämt sig för inte fungerar. Ett exempel från förskola två är det tillfällen då ett av de mindre barnen tydligt visade sig vara missnöjd med sin bestämda plats och visade en önskan om att få sitta vid det andra bordet. I den här situationen hade vi velat byta bestämd plats till det här barnet, genom att låta barnet sitta vid det andra bordet tror vi att stämningen överlag hade blivit mindre förvirrad eftersom detta barn genom att ta sin önskade plats vid fel bord förvirrade de barn som skulle sitta vid det bordet. Genom att ha sin egen bestämda plats blir det inte lika mycket förvirring hos barnen varje gång måltiden ska börja som det hade gjort om barnen varje gång skulle välja en ny

plats. Vi tror även att man genom att bestämma barnens permanenta sittplatser undanröjer många möjligheter till bråk mellan barnen. Vi anser att systemet de använde sig av på förskola två var mycket bra då barnen hade sina bestämda platser medan pedagogerna skiftade bord. Barnen fick då möjlighet att någon gång under varje vecka samtala i lite mer stillhet än vid till exempel en samlingsituation med varje pedagog.

Under våra första observationsdagar på båda förskolorna var det ett större bortfall bland barnen. På förskola ett hade ändå barnen sina bestämda platser trots litet antal barn, medan de på förskola två satte några barn vid ett annat bord, så att det blev två bord i stället för tre. Vi ansåg att det verkade som om barnen på förskola två blev mer förvirrade av att inte ha sina bestämda platser än vad barnen på förskola ett blev som trots få barn fick ha kvar sina bestämda platser. En bidragande orsak till förvirringen på förskola två kan ha varit att fler barn under tre år var närvarande än på förskola ett. Under båda dagarna vi observerat verkade ett mindre barn på förskola två vara missnöjd med sin bestämda plats. Barnet vände sig ofta om och tittade mot det andra bordet. I början av måltiderna båda dagarna gick barnet först och satte sig vid det andra bordet men pedagogerna var snabba med att flytta barnet till dess bestämda plats.

Livsmedelsverket (2007) har angett riktlinjer för när mat bör serveras på förskolorna. En riktlinje är bara en riktlinje och behöver inte följas till punkt och pricka. Kommer maten från storkök kan man inte servera den förrän den har anlänt till förskolan oavsett vad man har bestämt på förskolan angående tidpunkter för måltid. Har man egen kock kan man inte servera maten förrän den är färdiglagad och oavsett om maten kommer från storkök eller om man har en egen kock kan det alltid bli förseningar. Men oavsett om man är förskollärare eller matpersonal kan man sträva efter att följa livsmedelsverkets riktlinjer för tidpunkt för servering. Vad vi upptäckt på en av de förskolor vi besökte var att maten serverades något för sent i förhållande till hur länge barnen orkade vänta. Flera barn var på god väg att somna innan maten var slut på tallriken. Det utgör ett problem för pedagogerna när vissa barn blir trötta eller ledsna under måltiden på grund av att de får mat för sent på så sätt att pedagogen får svårare att fördela sin uppmärksamhet jämnt över barngruppen. Det blir också problem ifall pedagogen då måste gå från matbordet för att lägga ett barn som tröttnat då resten av barnen blir lämnade utan pedagogen för en stund. På så sätt blir matron störd och den pedagogiska måltiden blir kanske inte så pedagogisk som man hade önskat. De dagar alla dessa olika problem uppstår vid matbordet hinner ofta inte pedagogerna själva äta, vilket de kanske inte heller gör på sin rast. Om man då som pedagog ska arbeta till stängningsdags kanske man blir mycket trött och inte orkar vara en så bra pedagog som man hade velat. Samtidigt som alla dessa problem kan uppstå på grund av att måltiderna serveras för sent finns det inte alltid något att göra åt saken.

I inledningen skriver vi om en debatt som det skrivits om i många olika tidningar. Debatten handlar om huruvida olika kommuner har bestämt om pedagoger ska betala för den pedagogiska måltiden eller inte. Vi anser att man som pedagog borde få den pedagogiska måltiden betald då det är en del av arbetsdagen som sker i barngrupp. Det kan alltså inte räknas som rast och man borde enligt oss som pedagog få betalt för, och inte betala för, hela arbetsdagen. I och med att barngrupperna är förhållandevis stora kan mycket oförutsedda

händelser ske under den pedagogiska måltiden som gör att pedagogerna dels får mycket lite mat, dels måste skynda sig att äta det lilla de får för att kunna hjälpa barnen. Barn har från början inte utvecklat sitt bordsskick, därför händer det allt som oftast att barn råkar nysa, spotta och hosta i maten. Vår åsikt är att man oavsett yrke aldrig ska behöva betala för mat som någon hostat, nyst eller spottat i. På grund av att vissa kommuner bestämt att pedagogerna ska stå för den pedagogiska måltiden själva kan det hända att pedagogerna tar med sig mat hemifrån. Då påverkas den pedagogiska måltiden på så sätt att man inte visar ett gott föredöme för barnen genom att äta den mat som serveras. Väljer man att inte äta med barnen över huvudtaget utan istället äta sin mat på rasten påverkas även då den pedagogiska måltiden eftersom man visar för barnen att det är acceptabelt att inte äta när maten står på bordet. Vi anser att det ska vara en självklarhet att man serverar pedagogiska måltider på alla förskolor. En av oss har sett på den verksamhetsförlagda utbildningsplatsen hur det har blivit med måltiderna då man fick ha med sin egen mat. Då kunde det hända att barnen hellre ville äta det som pedagogerna åt och det kunde uppstå diskussioner.

Ibland förekommer det att pedagogerna under de pedagogiska måltiderna samtalar med varandra. Det kan både ge barnen trygghet att höra vuxna prata, på så sätt kan de lära sig nya ord, och blir det för mycket ”vuxenprat” blir det negativt för barnen. När barnen på förskola ett, när rektorn samtalade med farmodern, ville ha en av de vuxnas uppmärksamhet avbröt de vuxna genast sitt samtal för att lyssna på barnet. Det kan diskuteras om det är bra då det kan ge barnen budskapet att det är okej att avbryta andra människors samtal, samtidigt är de vuxna där för att hålla en pedagogisk måltid och inte för att föra privata samtal med andra vuxna. Vi anser att det beror på ämnet om de vuxna bör avbryta sitt samtal med varandra för att lyssna på barnet. Oftast är det inget viktigt som avhandlas när pedagogerna under de pedagogiska måltiderna samtalar med varandra och därför borde det i de flesta fall gå bra för pedagogerna att avbryta sitt samtal för att istället samtala med barnen. Det är även viktigt att barn lär sig turordning även vad gäller samtal men det finns gott om andra tillfällen än just vid de pedagogiska måltiderna att gå igenom turordning i samtal med barnen.

Vi skriver i bakgrunden att Andersson (1991) säger att måltiden är kopplad till relationer. Därför tror vi att miljön och relationerna man som pedagog har till barnen kan påverka stämningen kring matbordet. Om pedagogerna anstränger sig för att måltiden ska bli en trevlig stund för barnen kommer de både på kort och på lång sikt att uppskatta det vilket stärker relationerna. På förskolan såg vi att miljön runt måltiden spelade en stor roll för barnen och pedagogerna. Miljön kan uppmuntra till många samtal kring matbordet, pedagogerna och barnen kan exempelvis samtala om vad som sker utanför fönstret eller kanske arbetsuppgifter som barnen gjort som satts upp på väggarna. ”Maten är så nära kopplad till relationer att det för de flesta människor är ganska ointressant att laga mat åt sig själva” (1991:62).

I vissa fall kan pedagogen ha avsikter med att ett visst ämne ska avhandlas under måltiden. Ingår då den måltiden i det så kallade informella lärandet? Eller blir måltiden då en plats för formellt lärande? Vi anser att måltiden kan vara en situation där lärande kan ske både på ett informellt och på ett formellt sätt beroende på hur man som pedagog behandlar situationen. Är barnen mer delaktiga i valet av samtalsämne kring matbordet tror vi att lärandet i större

grad blir informellt men ändå lika viktigt för barnens livslånga lärande som den formella sortens lärande.

En diskussion som fanns på båda förskolorna är den om vad som är en lagom portion? Vi anser att det är en svår fråga, dels på grund av ekonomi. Även om ett barn har ett behov av stora portioner kanske inte förskolan har råd att tillfredsställa det behovet. Det man kan göra är att uppmuntra barnen att ta fler småportioner än en stor portion. På så sätt vet barnen lättare när de är mätta. Zarah Öberg på kostkoll.se tar upp frågan vad är lagom? Hon menar att normerna för sockerintag har förändrats så det har blivit normalt med större mängder. Hon jämför dagens muffins med de som fanns att köpa för några år sedan och påstår att de som finns idag är betydligt större. Frågan om vad som är en lagom stor portion är viktig för de pedagogiska måltiderna på så sätt att det, när portionerna inte blir välanpassade till alla barn, kan uppstå onödiga diskussioner. Det finns barn som inte tycker sig ha tid att äta eftersom de gärna vill gå från bordet för att leka. Man kan som pedagog försöka locka dessa barn att äta så mycket man bedömer att de behöver för att orka och för att orka vara solidariska och vänta vid bordet tills alla barn har ätit upp. Det är också ganska vanligt att barn tar åt sig mer mat än de orkar äta upp, dessa barn blir då alltid sist kvar vid matbordet när de ändå försöker äta färdigt. Vi tror att det kan bli svårt att genomföra en pedagogisk måltid på ett bra sätt fullt ut om vissa barn vill stressa från matbordet och vissa barn sitter kvar längre än nödvändigt. Därför tror vi att det är bra om man som pedagog har en viss kontroll över hur mycket mat barnen tar åt sig även om man bör låta barnen ta för sig själva i den mån det går. En lagom stor portion för ett barn kanske är en för liten portion för en vuxen eller ett annat barn. Genom samtal och att lyssna aktivt på vad barnen har att säga tror vi att det blir lättare att hjälpa barnen att ta lagom stora portioner, det är ju bara de som vet när de är mätta eller mer hungriga.

Studien av Johansson och Pramling Samuelsson som vi nämner i kapitlet pedagogisk måltid i bakgrunden har många likheter med vår studie på så sätt att vi under observationstillfällena kunde se liknande synsätt hos pedagogerna som Johansson och Pramling Samuelsson (2001) sett. Vi kan däremot inte generalisera så grovt att vi kan säga att den ena förskolan hade ett visst synsätt och den andra förskolan ett annat. Vi kunde se drag av båda sätten att arbeta med de pedagogiska måltiderna på båda förskolorna. Att tvinga i barn mat kan hämma aptiten. Smak, lukt, konsistens och utseende kan bidra till att barnens aptit såväl hämmas som stimuleras. (Livsmedelsverket 2007). Även Wahlstedt och Abrahamsson (1996) anser att man inte behöver tvinga barnen att äta en viss mat, eftersom det är viktigare att man skapar en trevlig måltidssituation. Det är mycket viktigt att berömma barnen när de smakar på maten. Men om barnet verkligen inte vill smaka bör man inte tjata, kritisera och hota med att barnet inte skulle få någon annan mat vid denna måltidssituation (Nordiska ministerrådet 1995). Pedagogerna har de pedagogiska måltiderna delvis för att skapa en positiv anda kring matbordet, därför ser pedagogerna det som viktigt att inte tjata på barnen under måltiden eftersom det finns risk att man då förstör den positiva stämningen och ger barnen en negativ bild av måltiden. För att upprätthålla den positiva stämningen kring matbordet är det då enligt oss bättre att berömma barnen så mycket som möjligt. Man kan även göra som pedagogen på förskola ett som vi intervjuade. Hon menade att man inte ska tvinga barnen att äta utan

uppmuntra de att äta och även säga ”tänk var modig du var nu, som vågade smaka”. Det kan locka barnens smaklökar så att de vill äta maten igen nämnde intervjupersonen.

Ur artikeln ”kreativitet sparar pengar i köket” har de mött kocken Michael Bäckman som nämner att han vill planera maten i förväg, genom att ta fram maten dagen innan och att han försöker ta bort så mycket halvfabrikat som möjligt och öka sitt utbud med hemmalagad mat (Näringsvärt nr.6 2010). Det tror vi är både bättre på alla sätt och även mer näringsrikt för barnen. Barnen på förskola ett fick mycket hemlagad mat istället för halvfabrikat eftersom de där hade en egen kock. Att det är genomförbart att använda färska råvaror kan bero på antalet avdelningar som kocken eller centralköket ska laga mat till. Om de som jobbar på centralkök skulle använda sig enbart av färska råvaror istället för halvfabrikat skulle maten förmodligen ta mycket längre tid att laga eftersom de lagar mat till många fler skolor och förskolor än vad en kock som har fast jobb på en förskola behöver göra. Därmed inte sagt att det inte skulle vara genomförbart att använda mer färska råvaror istället för halvfabrikat även på centralköken men vi måste förstå att det blir svårare. En faktor som kan möjliggöra för centralköken att använda sig av färska råvaror i högre grad är planeringen. Har man bara en plan för hur man ska arbeta kan det bli lättare för centralköken att använda halvfabrikat i mindre grad.

En av våra utgångspunkter för urvalet av förskolor var huruvida förskolorna hade egen kock eller fick maten från storkök. Vi tänkte att den faktorn kunde vara avgörande för hur de pedagogiska måltiderna såg ut. En tanke vi hade var att den förskolan som hade en egen kock fick mer hemlagad mat än den förskolan som fick sin mat från storkök. Vi kan tänka oss att de på förskola två blev serverade mer halvfabrikat. Kocken på förskola ett lagade mat till två avdelningar medan storköket som förskola två fick använda sig av levererade mat till flera olika förskolor och skolor vilket betyder att det hade betydligt fler barn att dela ut mat till än vad kocken på förskola ett hade. Det tror vi kan ha betydelse för den mängden halvfabrikat som serveras på de olika förskolorna. Mängden barn är avgörande för hur mycket hemlagad mat man kan hinna laga. En annan fördel som kan finnas när det finns en kock tillgänglig på förskolorna är att maten inte behöver transporteras eller förvaras i värmeskåp. Med egen kock på förskolan kommer maten direkt från spisen i samma hus vilket innebär en minskad risk för att maten blir försenad eller i vissa fall inte kommer fram till förskolan över huvudtaget. Vi menar att det finns vissa risker med att transportera maten i bil till exempel kan vädret vara en påverkande faktor men det kan även vara så att olycksituationer uppstår i trafiken och då är det förödande för förskolorna om matbilen är inblandad.

Genom att göra barnen delaktiga i matlagning och bakning i större grad tror vi att man har större chans att få barnen att äta hälsosamt och bli mer medvetna om hur man uppehåller en hälsosam livsstil (Wahlstedt och Abrahamsson 1996). Även en artikel ur näringsvärt tar upp att måltider bör göras intressanta för barn på ett estetiskt sätt. Till exempel kan man duka med mycket färger, former, frukter och skålar på bordet. Genom detta arbetssätt tror vi att man kan locka barnen att äta mer hälsosamt (Näringsvärt nr. 1 2011). Vi tror att det blir roligare för barnen att äta och därmed skaffa sig en god bild av måltiden om man anstränger sig för att maten i sig ska bli estetiskt tilltalande. Grönsaker är inte svårt att skära i olika former och de är redan färgglada. På de förskolor vi studerat skar de inte grönsakerna i några speciella

former men barnen åt grönsaker ändå. Däremot upptäckte vi att barnen gärna åt maten när den var snyggt upplagd hellre än när pedagogerna lade upp maten slarvigt

7. Slutsats

Vår studie visar att pedagoger som arbetar i samma arbetslag både kan ha gemensamma och egna synsätt på hur man bör arbeta med pedagogiska måltider. Vi tror att det kan fungera att inom arbetslaget arbeta på olika sätt om det sitter endast en pedagog vid varje matbord. Det kan bli komplicerat och förvirrande för barnen om pedagogerna tydligt visar att de har olika sätt att använda måltiden för pedagogik. Beroende på vilken situation det gäller kan det även bli jobbigt för barnen om pedagogerna har olika sätt att arbeta även om det endast sitter en pedagog vid varje bord. I vår diskussion har vi tagit upp en situation som hände på förskola två där en av pedagogerna ställde fram ketchup till barnen vid det bord där hon skulle sitta, medan de barn som satt vid det andra bordet inte fick någon ketchup. Den dagen satt två pedagoger vid det bord där det serverades ketchup, de hade olika synsätt om huruvida ketchup skulle serveras eller inte men de kom fram till lösningen att barnen skulle få välja om de ville ha ketchup eller inte. Det uppstod förvirring vid det andra bordet när den pedagogen som satt där inte serverade någon ketchup. Vi menar att det kan fungera att ha olika synsätt om hur man bör arbeta med pedagogiska måltider även om flera pedagoger sitter vid samma bord så länge pedagogerna kan komma fram till kompromisslösningar.

I vår studie har vi kommit fram till att tallriksmodellen inte är en metod som behöver användas fullt ut. Som pedagog och matpersonal kan man sträva mot att barnen ska äta efter en tallriksmodell som är lämplig för barn men det bör ändå alltid vara barnet som har sista ordet. Vi upplevde att samtliga pedagoger på båda förskolorna som vi besökt arbetar för att barnen ska äta en mängd av de olika delarna av tallriksmodellen som passar för barn men ingen av pedagogerna tvingade något barn att äta något som barnet inte ville ha.

Syftet med vår studie var att vi ville ta reda på olika förskolors sätt att arbeta med pedagogiska måltider och sedan diskutera dessa arbetssätt för att själva kunna få en något klarare bild av hur vi själva kommer vilja arbeta med pedagogiska måltider i framtiden.

Vi anser att vår studie har gått bra och att vi fått svar på våra frågeställningar. Man kan aldrig förutse exakt vad som kommer ske under en intervju eller observation, därför kan det mycket väl hända under ett observationstillfälle att man får förkasta sina förutfattade meningar. Under studiens genomförande har vi försökt förhålla oss neutrala och enligt oss har det gått bra trots att vi hade en del förutfattade meningar om de pedagogiska måltiderna. Eftersom vi under studiens gång har tänkt på att förhålla oss neutralt till det vi har observerat tror vi att vi har lyckats bättre med att för tillfället förkasta våra förutfattade meningar och förhålla oss öppna till de observerade pedagogernas arbetssätt. De studerade pedagogerna verkade emellertid arbeta för att måltiden skulle bli trivsamt för alla vilket inte är en lätt uppgift på en förskola. Vi har inte sett på någon av förskolorna att någon pedagog tvingat ett barn att äta. Ur den synpunkten hade alla pedagogerna på båda de studerade förskolorna ett gemensamt synsätt.

8. Vidare forskning

Att forska vidare på området kan till exempel innebära att man besöker familjedaghem och intervjuar dagmammorna och observerar en måltidssituation där. Med familjedaghem menar vi den verksamhet som dagmammor bedriver till exempel i sitt hem. Ett familjedaghem är alltså ett ställe där ett fåtal barn är om dagarna tillsammans med en vuxen som till exempel kan ha barnskötarutbildning. Oftast hålls denna verksamhet i den vuxnes hem.

Barn som går på familjedaghem får alltid hemlagad mat vilket ju är en fördel men vi undrar ifall dagmammor alltid arbetar aktivt med pedagogiska måltider. År 2005 på hösten fick Livsmedelsverket i uppdrag av regeringen att utveckla de råd och riktlinjer för näringsriktigheten i maten och vilka tidpunkter maten bör serveras som finns så att de passar i såväl kommunala som privata förskolor, familjedaghem, fritidshem, skolor och gymnasieskolor. (Sepp, 2002) Genom att det finns riktlinjer för alla sorts verksamheter vad gäller matservice borde alla föräldrar kunna känna sig trygga med att deras barn får tillräckligt med näring under dagarna. Det hade varit intressant att besöka fler olika sorters verksamheter för att se om dessa riktlinjer verkligen efterföljs. Då menar vi till exempel att vi hade velat besöka en förskola som arbetar med Reggio Emilia- pedagogik. Vi tror att de där arbetar på ett annat sätt med de pedagogiska måltiderna än vad de gör på andra förskolor. Det hade även varit intressant att studera fler förskolors pedagogiska måltider och jämföra fler pedagogers arbetssätt.

Det hade även varit intressant att studera förskolornas tider för måltiderna ifall studien hade pågått under en längre period. Vi hade velat veta ifall det spelar någon roll om lunchen på förskolorna infaller klockan 11 eller 12. Vår hypotes på det området är att tidpunktens betydelse påverkas av barnens ålder. Ifall det på en avdelning finns många barn under tre år tror vi att det är mer lämpligt att äta lunchen vid 11 för att de mindre barnen ska hinna äta färdigt innan de blir trötta. Om måltiderna sprids ut jämnt över dagen tror vi att barnen kan orka med den pedagogiska verksamheten i högre grad.

Att utveckla de pedagogiska måltiderna skulle man kunna göra exempelvis genom inflytande från barnen. Man skulle kunna tillgodose barnens önskemål om till exempel vilka maträtter som ska serveras, i vissa fall kanske det även finns möjligheter att utveckla barnens deltagande kring måltiderna i sin helhet. Det kan bli roligare för barnen att äta och lära sig om kost och hälsa om de får vara delaktiga i större grad. Genom temaarbete kan man koppla de pedagogiska måltiderna till det övriga pedagogiska arbetet. I temaarbete kan barnen få vara delaktiga i mycket stor grad och för att följa upp och kunna reflektera kring arbetet med barnens delaktighet i de pedagogiska måltiderna kan man till exempel intervju barnen regelbundet. I temaarbete används även variationsteorin vilket kan göra att fler barn uppnår lärande om kost och hälsa. Man kan i temaarbetet använda sig av till exempel bakning eftersom det främjar lärande inom exempelvis kost, hälsa, matematik, samhällskunskap och språkinläring. Ett exempel på hur man i ett sådant temaarbete kan arbeta med samhällskunskap är att man kan ge barnen tillfälle att lära sig om vart olika råvaror kommer ifrån. Får barnen veta mycket om den mat de förväntas äta tror vi att det blir roligare för dem att äta. Matematik i ett temaarbete om kost och hälsa kan man använda genom till exempel

fruktstunden då pedagogerna kan dela upp frukt till barnen, därmed kan man främja lärandet om bråkräkning och räkning.

En stor del av arbete med tema handlar om att ta tillvara på barnens intressen, därför kan vi aldrig veta i förväg exakt hur ett temaarbete kommer att bli. Vi har nämnt några olika förslag på hur man kan arbeta med ett tema om kost och hälsa men det är enligt oss viktigt att man utgår från barnens perspektiv. Om man som pedagog märker att barnen är mycket intresserade av att lära sig om skriftspråket kan det vara lämpligt att göra det till en stor del av temaarbetet.

Den sista punkten på vår lista över faktorer att studera under observationen handlade om genusperspektiv. Vi valde bort att studera huruvida genusperspektivet fick ta plats i måltidssituationerna delvis på grund av tidsbrist. Det är en viktig del av de pedagogiska måltiderna och därför skulle det vara relevant att studera vidare på området. En fråga vi ställde till pedagogerna under intervjutillfällena var hur de hade velat utveckla de pedagogiska måltiderna i sin barngrupp? Vi hade kunnat studera en utveckling av de pedagogiska måltiderna utefter pedagogernas önskemål om vi skulle välja att studera vidare på området.

Om vi hade haft tillfälle att arbeta med studien under en längre tid hade vi velat genomföra vår studie på fler förskolor och även intervjua berörda kockar och storkökspersonal. Den här studien visar hur det ser ut på två förskolor i Göteborg, med en större undersökningsgrupp hade vi kunnat få veta hur de pedagogiska måltiderna ser ut i Sverige överlag. Genom att studera även centralköken och de kockar som arbetar på förskolorna hade vi fått veta mer om hur de använder sig både av färska råvaror och av halvfabrikat.

Referenslista

Andersson, Camilla (2011). Rolig mellanmålslek ger matlust”. Näringsvärt om kost och näring. Nummer 1. Sida 18-22.

Andersson, Nils (1991). *Mötas vid maten- om sådant som händer kring maten i barnomsorgen*. Malmö: Almqvist & Wiksell förlag AB.

Björndal, Cato.R;P (2005). *Det värderande ögat – observation, utvärdering och utveckling i undervisning och handledning*. Stockholm: Liber.

Claesson, Silwa (2007). *Spår av teorier i praktiken- några skolexempel* Lund: Studentlitteratur.

Coull, Mia & Ask, Sara. (2008). *Matlust för barn 0-6 år*. Stockholm:Prisma.

Dennison,Barbara.A; Rockwell, Helen.L. &Baker, Sharon.L. (1998) .Fruit and Vegetable Intake in Young Children. *Journal of the American College of Nutrition*, Vol. 17, No 4, 371-378.

Esaiasson, Peter; Gilljam, Mikael; Oscarsson, Henrik ; Wängnerud, Lena. (2002). *Metodpraktikan*. Stockholm: Norstedts.

Folkhälsoguiden (2006). *Mat i förskolan, råd och rekommendationer*
<http://www.folkhalsoguiden.se/upload/Mat/Broschyrer%20och%20material/Mat%20i%20f%C3%B6rskolan%20sid%201-18.pdf> Hämtad 2011-12-07.

Gren, Jenny. (2007). *Etik i pedagogiskt vardagsarbete*. 3 upplaga. Stockholm: Liber.

Göteborgstad (2006).*Pedagogiska måltider och måltider med vårdtagare ska vara kostnadsfria för personalen*.
<http://www.mynewsdesk.com/se/pressroom/goteborg/pressrelease/view/48018>. Hämtad 2011-12-12.

Iversén,Maria & Haamer von Hofsten, Josefine. (1999). *Anna och Hugos Barnmatsbok: recept, råd och tips för barn från fyra månader till tre år*. Dibdib & Dobdob förlag.

Johansson, Eva & Pramling Samuelsson, Ingrid (2001).*Omsorg – en central aspekt av förskolepedagogiken; Exemplet måltiden*. Pedagogisk Forskning i Sverige 2001 årg 6 nr 2 s 81–101.

Kostkoll. *Barn och kostvanor*.

<http://www.kostkoll.se/blog.php?bid=195&print=1> Hämtad 2011-12-05.

Livsmedelsverket. (2007). *Mat och hälsa - faktabok från livsmedelsverket*. Ödeshög: Danagårds grafiska.

Livsmedelsverket. (2007). *Bra mat i förskolan. Råd för förskola och familjedaghem*. Uppsala: Livsmedelsverket.

http://www.slv.se/upload/dokument/mat/mat_skola/bra_mat_i_forskolan_2007_2011.pdf.

Hämtad 2011-12-06.

Livsmedelsverket (2010). *Pedagogisk lunch*.

<http://www.slv.se/sv/grupp1/Mat-och-naring/Mat-i-forskola-och-skola/Pedagogisk-lunch/>

Hämtad 2011-12-05.

Livsmedelsverket (2011). *Maten och vår hälsa*.

Hämtad 2011-12-08 <http://www.slv.se/sv/grupp1/Mat-och-naring/Maten-och-var-halsa/>.

Maltén, Arne (1998). *Kommunikation och konflikthantering, en introduktion*. Lund: Studentlitteratur.

Myndigheten för skolutveckling. (2007). *Slutredovisning av regeringsuppdraget till Myndigheten för skolutveckling avseende insatser för att stärka förskolornas arbete med goda matvanor*. (U2006/872/S). Stockholm: Utbildningsdepartementet.

Nora tidning (2010). *Föräldrappror för pedagogisk lunch*.

<http://na.se/nyheter/nora/1.926100-foraldrappror-for-pedagogisk-lunch/>.

Hämtad 2011-12-08

Nordiska ministerrådet. (1995). *Kostupplysning: Ett medel för att förändra kostvanor*. Köpenhamn: Nordiska ministerrådet.

Ottosson, Malin (2010). ”Kreativitet sparar pengar i köket” *Näringsvärt om kost och näring*. Nummer 6. Sida 11-12.

Sepp, Hannah (2002). *Pre- school children's food habits and meal situation. Factors influencing the dietary intake at pre- school in a Swedish municipality*. DISS. Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis.

Skolverket, (2010). *Läroplan för förskolan (Lpfö98)*.

Smittskyddsinstitutet (2011). *Smittspridning*

<http://www.smittskyddsinstitutet.se/nyhetsarkiv/2011/god-handhygien-forhindrar-smittspridning-pa-forskolor/> Hämtad 2011-12-01.

Stukát, Staffan (2005). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.

Svederberg, Eva, Svensson, Lennart, & Kindeberg, Tina (red), (2001). *Pedagogik i hälsofrämjande arbete*. Lund: Studentlitteratur.

Wahlstedt, Christina & Abrahamsson, Åsa (1996). *Barn och matlust*. Svenska kommunförbundet.

Bilagor

Bilaga. 1

Informationsbrev till intervju och observations personer.

Hej!

Vi är två lärarstudenter från Göteborgs universitet som skriver vårt examensarbete, därför skulle vi vilja göra en studie på er förskola. Vår utgångspunkt är hur ser matsituationen ut på förskolan?

Vi skulle vilja observera hur lunchsituationen ser ut på er förskola, vi undrar om det räcker med ert godkännande eller om vi behöver föräldrarnas godkännande för att kunna genomföra observationen?

Vi skulle vilja intervjua er som förskolelärare angående era åsikter om matsituationerna i förskolan. Intervjuerna kommer ta max 30 minuter.

Vårt syfte är att ta reda på hur lunch situationer kan se ut på olika förskolor.

Vi hoppas att ni vill samarbeta med oss!

Kontakta Frida Gustafsson:

Mail: xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx

Tel nr: xxxxxxxxxxxx

Med vänliga hälsningar

Anneli Granat och Frida Gustafsson

Bilaga. 2

Tankar inför arbetet

- Litteratur
- Val av Förskolor
- Dagmammor
- Nätet – Livsmedelsverket
- Avhandlingar och gamla arbeten
- Observation
- Intervju
- Informationslapp till pedagogerna
- Tillstånd
- Tidsplan

Bilaga. 3

Intervjufrågor:

1. Vad har du för utbildning?
2. Hur många år har du jobbat inom yrket?
3. Vad anser du att måltiden har för betydelse för barnens lärande inom kost och hälsa?
4. Hur ser du på barnens deltagande i måltiden?
5. Vad har du som pedagoger för roll i måltiden?
6. Vad är du nöjd med vad det gäller måltiderna och vad kan förbättras?
7. Vad använder du för metoder t.ex. tallriksmodellen i måltiden?
8. Hur upplever du miljön vid matbordet?
9. Är det något du vill tillägga?

Bilaga. 4

Observationsmallen

- Struktur och regler vid matbordet?
- Pedagogens roll? Får barnen ta maten själva eller ger pedagogen barnen maten?
- Barnens roll? Vem skickar?
- Samtal eller maten tysta munnen?
- Tallriksmodellen?
- Matro eller stim vid bordet?
- Pojkar eller Flickor?